Кір БУЛИЧОВ

ВИБІР

Було задушно, хотілося влаштувати протяг, але постійно хто-небудь зачиняв двері. Я втомився. Настільки, що хвилин п'ять, перш ніж підняти трубку, прагнув придумати правдоподібний привід, який перешкодить мені побачити Катрін. А потім, коли набирав номер, я уявив, що Катрін зараз скаже, що не зможе зі мною зустрітися, тому що у неї збори. Катрін сама зняла трубку і сказала, що я міг би подзвонити й раніше. Біля столу з телефоном зупинився Крогіус, поклав на стіл сумку з консервами і цукровим піском — він збирався на дачу. Він стояв біля телефону і чекав, поки я відбалакаю. Він дивився на мене жалібно. Катрін говорила тихо.

— Що? — запитав я. — Говори голосніше.

— Через сорок хвилин, — сказала Катрін. — Де завжди.

— Ось бачиш, — сказав я Крогіусу, поклавши трубку. — Дзвони.

— Спасибі, — сказав Крогіус. — Бо в дружини робочий день закінчується.

Біля входу в лабораторію на мене чекала дівчинка з бібліотеки. Вона сказала, що у мене за два роки не сплачені внески в Червоний Хрест і ще, що мені закрито абонемент, тому що я не повернув вісім книг. Я цілком забув про ці книги. Принаймні дві з них узяв у мене Сурен. А Сурен виїхав до Вірменії.

— Ви виступатимете в усному журналі? — запитала мене дівчинка з бібліотеки.

— Ні, — сказав я і посміхнувся їй усмішкою Ланового. Або Жана-Поля Бельмондо.

Дівчинка сказала, що я великий актор, тільки шкода, що не вчуся, і я сказав, що мені не треба вчитися, тому що я й так усе вмію.

— З вами добре, — сказала дівчинка. — Ви добра людина.

— Це неправда, — сказав я. — Я прикидаюся.

Дівчинка не повірила і пішла майже щаслива, хоча я їй не брехав. Я прикидався. Було задушно. Я пішов до Пушкінської пішки, щоб убити час. Біля залу Чайковського продавали гвоздики в кіоску, але гвоздики були зів'ялими, до того ж я подумав, що, якщо ми підемо кудись із Катрін, я буду схожий на кавалера. Мною опанувало дурне відчуття, ніби все це вже було. І навіть цей осоловілий день. І Катрін так само чекає мене на напівкруглій довгій лаві, а біля ніг Пушкіна мають стояти горщики з жухлими квітами і вилинялий букетик волошок.

Так воно й було. Навіть волошки. Але Катрін спізнювалася, і я сів на порожній край лави. Сюди не досягала тінь кущів, і тому ніхто не сідав. У тіні тиснулися німецькі туристи з покупками, а далі упереміж сиділи дідки і ті, на кшталт мене, які очікували. Один дідок голосно казав сусідові:

— Це злочин — бути у Москві в таку погоду. Злочин.

Він сердився, ніби в цьому злочині хтось був винен. Катрін прийшла не сама. За нею, вірніше поряд, йшов великий, широкий чоловік з молодою борідкою, невдало приклеєною до підборіддя і щік, від чого він здавався пройдисвітом. На чоловікові був білий кашкетик, а якби було прохолодніше, він вдягнув би замшевий піджак. Я дивився на чоловіка, тому що на Катрін дивитися не треба було. Я і так її знав. Катрін схожа

на щеня дога — руки і ноги їй завеликі, їх дуже багато, але в тому і краса.

Катрін відшукала мене, підійшла і сіла. Чоловік теж сів поряд. Катрін зробила вигляд, що мене не знає, і я теж не дивився в її бік. Чоловік сказав:

— Тут жарко. Самий пригрів. Можна схопити сонячний удар.

Катрін дивилася прямо перед собою, і він милувався її профілем. Йому хотілося доторкнутися до її руки, але він не насмілювався, і його пальці ненавмисно повисли над її кистю. У чоловіка було мокре чоло, і щоки блищали.

Катрін відвернулася від нього, прибравши при цьому свою руку з коліна і дивлячись повз мене, сказала самими губами:

— Перетворися на павука. Налякай його до смерті. Тільки щоб я не бачила.

— Ви щось сказали? — запитав чоловік і діткнувшся до її ліктя.

Пальці його завмерли, торкнувшись прохолодної шкіри.

Я нахилився вперед, щоб зустрітися з ним очима, і перетворився на великого павука. У мене було тіло майже в півметра завдовжки і метрові лапи. Я придумав собі жвали, схожі на криві пили і вимазані смердючою отрутою. А на спину собі понакладав метушливих дитинчат. Дитинчата теж ворушили жвалами і виділяли отруту.

Чоловік не відразу зрозумів, що трапилося. Він примружився, але не прибрав руки з ліктя Катрін. Тоді я перетворив Катрін на павука і змусив його відчути під пальцями холод і слиз хітинового панцира. Чоловік

притиснув розчепірені пальці до грудей і другою рукою змахнув перед очима.

— Дідько б його взяв, — сказав він.

Йому здалося, що він захворів, і, певно, як багато таких великих чоловіків, він був намисливий. Він змусив себе ще раз поглянути в мій бік, і тоді я простягнув до нього передні лапи з кігтями. І він утік. Йому було соромно тікати, але він нічого не зміг вдіяти зі страхом. Німці схопилися за сумки з покупками. Дідки дивилися йому услід.

Катрін засміялася.

— Спасибі, — сказала вона. — У тебе це здорово виходить.

— Він би не втік, — сказав я, — якби я не перетворив тебе на павука.

— Як тобі не соромно, — сказала Катрін.

— Куди ми підемо? — запитав я.

— Куди хочеш, — сказала Катрін.

— Сьогодні дуже задушно, — сказав я. — Де він до тебе прив'язався?

— Від кінотеатру йшов. Я йому сказала, що мене чекає чоловік, але потім вирішила його покарати, тому що він дуже самовпевнений. Може, ходімо в парк? Питимемо пиво.

— Там багато народу, — сказав я.

— Сьогодні п'ятниця. Ти ж сам казав, що по п'ятницях всі розумні люди виїжджають за місто.

— Як скажеш.

— Тоді ходімо ловити машину.

На стоянці була велика черга. Сонце опустилося до дахів, і здавалося, що воно надто наблизилося до Землі.

— Зроби що-небудь, — сказала Катрін.

Я відійшов від черги і пішов ловити приватника. Я ніколи не роблю цього, тільки для Катрін. На розі я побачив порожню машину і перетворився на Юрія Нікуліна.

— Куди тобі? — запитав шофер, коли я сунув голову Нікуліна у віконце.

— В Сокольники.

— Сідай, Юро, — сказав шофер.

Я покликав Катрін, і вона запитала мене, коли ми йшли до машини:

— Ти кого йому показав?

— Юрія Нікуліна, — відповів я.

— Правильно, — сказала Катрін. — Він буде гордий, що возив тебе.

— Ти ж знаєш...

— Щось давно тебе в кіно, Юро, не бачив, — сказав шофер, насолоджуючись доступністю спілкування зі мною.

— Я зайнятий у цирку, — сказав я.

Мені доводилося весь час думати про нього, хоча я бажав би краще дивитися на Катрін. Катрін веселилася. Вона прикусила нижню губу, і кінчики гострих іклів врізалися в рожеву шкіру. Шофер був говіркий, я дав йому карбованця, і він сказав, що збереже його на згадку.

Під великими деревами біля входу було прохолодно, і всі місця на лавочках зайняті. Попереду, за круглим басейном, підносився купол, залишений американцями, коли вони влаштовували тут виставку. Тепер теж була виставка "Інтер-щось-71". Я подумав, що якщо Гуров прочитає нашу з Крогіусом доповідь до понеділка, то у вівторок приїде в лабораторію. Крогіус сам не розумів, що ми накоїли. Я розумів.

— Ходімо ліворуч, — сказала Катрін.

У лісі, порізаному стежинами, біля якогось давно не фарбованого паркана, Катрін постелила дві газети, і ми сіли на траву. Катрін захотіла пива, і я дістав пляшку з портфеля. Я купив її по дорозі з роботи, тому що подумав, що Катрін захоче пива. Відкрити пляшку було нічим, і я пішов до паркана, щоб відкрити її об верх штахетника. Перед парканом була велика канава, і я подумав, що можу її перелетіти, не перестрибнути, а перелетіти. Але на стежині показалися дві жінки з дитячими колясками, і я перестрибнув через канаву.

— Ти хотіла б літати? — запитав я Катрін.

Катрін подивилася на мене впритул, і я помітив, як її зіниці зменшилися, коли на них потрапило сонячне світло.

— Нічого ти не розумієш, — сказала вона. — Ти не вмієш читати думки.

— Не вмію, — сказав я.

Ми пили пиво з шийки і передавали один одному пляшку, мов люльку миру.

— Дуже жарко, — сказала Катрін. — І все тому, що ти не дозволяєш мені заколювати волосся.

— Я?

— Ти сказав, що тобі більше подобається, коли у мене розпущене волосся.

— Мені ти подобаєшся в будь-якому вигляді, — сказав я.

— Але з розпущеним волоссям більше.

— З розпущеними більше.

Я прийняв її жертву.

Катрін сиділа, спершись долонею в траву, рука у неї була тонка і сильна.

— Катрін, — сказав я, — виходь за мене заміж. Я тебе кохаю.

— Я тобі не вірю, — сказала Катрін.

— Ти мене не любиш.

— Дурний, — сказала Катрін.

Я нахилився до самої землі і поцілував по черзі всі її довгі засмаглі пальці. Катрін поклала мені на потилицю другу долоню.

— Чому ти не хочеш вийти за мене заміж? — запитав я. — Хочеш, я буду завжди для тебе красивим? Як кінозірка.

— Втомишся, — сказала Катрін.

— А все-таки?

— Я ніколи не вийду за тебе заміж, — сказала Катрін. — Ти прибулець з космосу, чужа людина. Небезпечний.

— Я виріс у дитячому будинку, — сказав я. — Ти знаєш про це. І я обіцяю, що нікого ніколи не гіпнотизуватиму. Тебе тим більше.

— А ти мені що-небудь навіював?

Вона прибрала долоню з моєї потилиці, і я відчув, як її пальці завмерли в повітрі.

— Тільки якщо ти просила. Коли у тебе болів зуб. Пам'ятаєш? І коли ти так хотіла побачити жирафу на Комсомольській площі.

— Ти мені навіював, щоб я тебе любила?

— Не кажи дурниць і поверни на місце долоньку. Мені так зручніше.

— Ти брешеш?

— Я хочу, щоб ти насправді мене любила.

Долоня повернулася на місце, і Катрін сказала:

— Я тобі не вірю.

Ми допили пиво і поставили пляшку на видноті, щоб той, кому вона потрібна, знайшов її і здав. Ми балакали про зовсім непотрібні речі, навіть про Тетяниного вітчима, про людей, які проходили мимо і дивилися на нас. Ми вийшли з парку, коли стало зовсім темно, і довго стояли в черзі на таксі, і, коли я провів її до під'їзду, Катрін не захотіла поцілувати мене на прощання, і ми ні про що не домовилися на майбутнє.

Я пішов додому пішки, і мені було сумно, і я придумав вічний двигун, а потім довів, що він все-таки не працюватиме. Доказ виявився дуже важким, і я майже забув про Катрін, коли дійшов до своєї вулиці. І тут я зрозумів, що, коли я прийду додому, задзвонить телефон і Крогіус скаже, що у нас нічого не вийде. Мені не хотілося обходити довгий газон, і я вирішив перелетіти через нього. Літати було не просто, тому що я весь час втрачав рівновагу, і тому я не зважився злетіти до себе на четвертий поверх, хоча вікно було розчинене. Я зійшов сходами.

Коли я відчиняв двері, то зрозумів, що хтось сидить у темній кімнаті і очікує мене. Я причинив за собою двері і неспішно закрив їх на ланцюжок. Затим засвітив світло в передпокої. Людина, яка сиділа в темній кімнаті, знала про те, що я відчуваю її, але не ворушилася. Я запитав:

— Чому ви сидите без світла?

— Я задрімав, — відповів чоловік. — Вас довго не було.

Я увійшов до кімнати, натиснув на кнопку вимикача і сказав:

— Може, я поставлю каву?

— Ні, тільки для себе. Я не буду.

Від чоловіка віяло відчуттям респектабельності. Тому я теж напустив на себе респектабельний вигляд і навіяв гостеві, що на мені синя краватка в смужку. Гість посміхнувся і сказав:

— Не старайтеся, ставте краще каву.

Він пройшов за мною на кухню, дістав з кишені сірники і запалив газ, поки я насипав у турку кави.

— Ви не почуваєте себе самотнім? — запитав він.

— Ні.

— Навіть сьогодні?

— Сьогодні почуваю.

— А чому ви досі не одружилися?

— Мене не люблять дівчата.

— Можливо, ви звикли до самотності?

— Можливо.

— Але у вас є друзі?

— У мене багато друзів.

— А їм до вас і діла нема?

— Неправда. А як ви увійшли до квартири?

Чоловік знизав плечима і сказав:

— Я прилетів. Вікно було відчинене.

Він стояв, схиливши голову набік, і розглядав мене, ніби чекав, що я висловлю подив. Але я не здивувався, тому що сам мало не зробив те ж саме, — тільки побоявся втратити рівновагу і вдаритися об поруччя балкона.

Чоловік скрушно похитав головою, сказав:

— Ніяких сумнівів, — і поправив пенсне.

Я міг заприсягнутися, що ніякого пенсне на ньому три хвилини тому не було. Я налив каву в чашку, узяв пачку вафель і запросив гостя в кімнату. Я втомився від спеки і від розмов, які ні до чого не вели.

— Зніміть черевики, — сказав гість, проявляючи дбайливість. — Хай ноги відпочивають.

— Ви дуже люб'язні, — сказав я. — Я спочатку вип'ю каву, а то спати кортить.

Чоловік пройшов кімнатою, зупинився біля стелажа і провів пальцем по корінцях книг, немов палицею по паркані.

— Отже, — сказав він професійним голосом. — Ви собі не раз клали питання: чому ви не такий, як усі. І відповіді на нього не знайшли. І водночас щось утримувало вас від того, щоб звернутися до лікаря.

— Я такий самий, як усі, — відповів я і подумав, що дарма не послухався його. Зняв би черевики.

— Ще в дитячому будинку ви вчилися краще від усіх своїх однолітків. Значно краще. Навіть дивували вчителів.

— Другий приз на математичній олімпіаді, — сказав я. — Але вчителів я не дивував. І медалі не отримав.

— Ви її не отримали навмисне, — сказав гість. — Ви соромилися своїх здібностей. Ви навіть переконали Крогіуса, що він — повноправний ваш співавтор. І це неправда. Але в вас зосереджена могутня сила переконання. Ви можете навіяти будь-якій звичайній людині чортзна-що.

— А вам? — запитав я.

— Мені не можете, — відказав мій гість і перетворився на невеликий пам'ятник першодрукареві Івану Федорову.

— Цікаво, — сказав я. — Зараз ви скажете, що ви мій родич і нас об'єднують невидимі генетичні зв'язки.

— Вірно, — сказав гість. — Якби це було не так, ви б не здогадалися, що я чекаю на вас, ви б проявили хоча б здивування, побачивши незнайому людину в замкнутій квартирі. Ви б здивувалися моєму зізнанню, що я вилетів на четвертий поверх. До речі, ви вже вмієте літати?

— Не знаю, — зізнався я. — Сьогодні вперше спробував. А що я ще вмію робити?

— Вам досить поглянути на сторінку, щоб запам'ятати її текст, ви додаєте, множите, одержуєте корені з такою легкістю і швидкістю, що могли б з успіхом виступати на естраді, ви можете не спати декілька діб та й не їсти також.

— Хоча люблю робити і те й інше. І мене не тягне на естраду.

— Звичка, — холодно сказав гість. — Вплив середовища. У дитячому будинку стежили за тим, щоб усі діти спали ночами. Ви вмієте бачити зв'язок між фактами і явищами, вочевидь між собою не пов'язаними. Ви — геній за місцевими мірками. Хоча далеко не всіма вашими здібностями ви вмієте розпоряджатися і не про всі підозрюєте.

— Наприклад? — запитав я.

Гість тут-таки розчинився в повітрі і виник за моїми плечима, в дверній проймі. Затим неспішно повернувся до стелажа, дістав звідти англо-російський словник і кинув його. Словник застиг у повітрі.

— І мене все це чекає? — без особливого ентузіазму запитав я.

— Це ще не все.

— З мене досить.

— Якщо ви вчитиметеся. Якщо ви повернетеся в природну для вас обстановку. Якщо ви опинитеся серед собі подібних.

— Так, — сказав я. — Значить, я мутант, генетичний виродок. І не самотній при цьому.

— Не так, — сказав гість. — Ви просто чужий тут.

— Я тут народився.

— Ні.

— Я народився в селищі. Мої батьки загинули при лісовій пожежі. Мене знайшли пожежники і привезли в місто.

— Ні.

— Тоді скажіть.

— Нам слід було знайти вас раніше. Але це нелегко. Ми гадали, що нікого не залишилося в живих. Це був розвідувальний корабель. Космічний корабель. Ваші батьки були там. Корабель вибухнув. Згорів. Вас встигли викинути з корабля. І була лісова пожежа. У пожежі згоріло селище ліспромгоспу. Пожежники, що знайшли вас живим і неушкодженим, тільки дуже голодним, не знали, що до кінця пожежі вас оточувало силове поле.

Я слухав його, але мене мучило зовсім інше.

— Скажіть, — запитав я. — А насправді я який?

— Зовні? Вам це потрібно знати?

— Так.

Гість перетворився на якусь обтічну субстанцію, напівпрозору, текучу, мінливої форми і барви, але не позбавлену певної грації.

— Це теж навіювання?

— Ні.

— Але ж я не намагаюся бути людиною. Я — людина.

— Без цього ви не вижили б на Землі. Ми гадали, що ви загинули. А ви пристосувалися. Коли б не мій візит, ви б до кінця життя ні про що не здогадалися.

— Я повинен буду полетіти з вами? — запитав я.

— Звичайно, — сказав гість. — Ви ж мені вірите?

— Вірю, — сказав я. — Я тільки подзвоню Крогіусу.

— Не треба, — сказав гість. — Те, що ви з ним зробили, поки не потрібно Землі. Вас не зрозуміють. З вас почали б сміятися академіки. Я взагалі здивований, що ви змогли вселити Крогіусу віру в цю затію.

— Але ж вона маячня?

— Ні. Років через сто на Землі до неї додумаються. Наша справа — не втручатися. Щоправда, іноді нам здається, що ця цивілізація зайшла в безвихідь.

Я підняв телефонну трубку.

— Я просив вас не дзвонити Крогіусу.

— Гаразд, — відповів я.

І набрав номер Катрін.

Гість поклав долоню на важіль. Він знову прийняв людську подобу.

— Це закінчилося, — сказав він. — І самотність. І необхідність жити серед істот, які так поступаються вам. У всьому. Якби я не знайшов вас, ви б загинули. Я впевнений у цьому. А зараз ми повинні поспішати.

Корабель чекає. Не так легко дістатися сюди, на край галактики. І не так часто тут бувають наші кораблі. Замкніть квартиру. Вас не відразу похопляться.

Коли ми виходили, вже на сходах я почув, як дзвонить телефон. Я зробив крок назад.

— Це Крогіус, — сказав гість. — Він розмовляв з Гуровим. І Гуров не залишив каменя на камені від вашої роботи. Тепер Крогіус забуде про все. Скоро забуде.

— Знаю, — відповів я. — Це був Крогіус.

Ми швидко долетіли до корабля. Він висів над кущами, невеликий, напівпрозорий і з вигляду абсолютно не пристосований до далеких мандрів. Він висів над кущами в Сокольниках, і я навіть озирнувся, сподіваючись побачити порожню пивну пляшку.

— Останній погляд? — запитав гість.

— Так, — сказав я.

— Спробуйте побороти печаль, що вас охопила, — сказав гість. — Вона народжується не від розставання, а від невідомості, від неможливості зазирнути в майбутнє. Завтра ви лише посміхнетеся, пригадавши про маленькі радощі і маленькі неприємності, що оточували вас тут. Неприємностей було більше.

— Більше, — погодився я, і мене м'яко і тепло обкутало повітря корабля.

— Стартуємо, — сказав гість. — Ви не відчуєте перевантажень. Придивіться до мене уважніше. Ваша земна оболонка не хоче покинути вас.

Гість переливався перламутровими хвилями, бавлячись і владарюючи приладами управління.

Я побачив крізь напівпрозору підлогу корабля, як відходить униз все швидше й швидше темна зелень парку, збігаються і дрібніють доріжки вуличних вогнів і розсипи вікон. І Москва перетворилася на світлу пляму на чорному тілі Землі.

— Ви ніколи не пошкодуєте, — сказав мені гість. — Я ввімкну музику, і ви зрозумієте, яких вершин може досягти розум, звернений до прекрасного.

Музика виникла ззовні, влилася в корабель, м'яко підхопила нас і полинула до зір, і була вона досконала, як досконале зоряне небо. Це була та досконалість, до якої мене вабило порожніми ночами і в моменти втоми та роздратування.

І я почув, як знов задзвенів телефон в покинутій, неприбраній квартирі, телефон, ручка якого була замотана синьою ізоляційною стрічкою, тому що хтось з підпилих друзів скинув його зі столу, щоб звільнити місце для шахівниці.

— Я пішов, — сказав я гостеві.

— Ні, — сказав той. — Повертатися пізно. Та й безглузді повернення в минуле. У далеке минуле.

— До побачення, — сказав я.

Я покинув корабель, тому що за цей вечір я навчився багато чому, про що й не підозрював раніше.

Земля наближалася, і Москва з невеликої світлої плями перетворилася знов на нескінченний розсип вогнів. І я насилу розшукав

свій п'ятиповерховий блоковий будинок, такий однаковий і нудний у ряді побратимів.

Голос гостя наздогнав мене:

— Ви прирікаєте себе на життя, повне недомовок, мук і принижень. Ви будете все життя прагнути до нас, до мене. Але буде пізно. Схаменіться. Вам не можна повертатися.

Двері на балкон були розчинені. Телефон вже замовк. Я намацав його, не засвічуючи світла. Я подзвонив Катрін і запитав її:

— Ти дзвонила мені, Катрусю?

— Ти з глузду з'їхав, — сказала Катрін. — Вже перша година. Ти всіх сусідів перебудиш.

— То ти дзвонила?

— Це, напевно, твій божевільний Крогіус дзвонив. Він тебе по всьому місту розшукує. У нього якісь неприємності.

— Шкода, — сказав я.

— Крогіуса?

— Ні, шкода, що не ти дзвонила.

— А навіщо я повинна була тобі дзвонити?

— Щоб сказати, що згодна вийти за мене заміж.

— Ти з'їхав з глузду. Я ж сказала, що ніколи не вийду заміж за прибульця з космосу і притому морального виродка, який може навіяти мені, що він Жан-Поль Бельмондо.

— Ніколи?

— Лягай спати, — сказала Катрін. — Інакше я тебе зненавиджу.

— Ти завтра коли закінчуєш роботу?

— Тебе не обходить. У мене побачення.

— У тебе побачення зі мною, — сказав я строго.

— Гаразд, з тобою, — сказала Катрін. — Тільки зайвого не думай.

— Я зараз думати майже не в змозі.

— Я тебе цілую, — сказала Катрін. — Подзвони Крогіусу. Заспокой його. Він збожеволіє.

Я подзвонив Крогіусу і заспокоїв його.

Потім зняв черевики і, вже засинаючи, пригадав, що у мене закінчилася кава і завтра треба обов'язково зайти на Кіровську, в магазин, і вистояти там несамовиту чергу.

© БУЛЫЧЕВ К. Чудеса в Гусляре. — М.: Молодая гвардия, 1972. — 368 с. — (Б-ка советской фантастики).

© ГЕНИК Віталій, переклад з російської, 2008.